

A 77 *Quibus in urina crassa fursurea quaedam simul exeunt, ijs uesica scabie laborat.*

Quando urina tenuis fuerit: haud secundum naturam uenæ se habent. Cum uero non tenuis extiterit, sed mediucrem habuerit substantiam (in quo significato crassa accipere oportet hoc loco) ea, quæ simul cum tali urina excernuntur, circa renes aut uesicam passionem ostendunt. Cum enim ex uenis urina ueniat, in renibus coletur, in uesica aggregetur, quicquid in ea præter naturam apparuerit, aut uenas, aut renes, aut uesicam male se habere indicabit, sicuti & nunc fursurea uesicam scabie laborare, quando uenæ nullum affectum habent. Feruntur enim & ex ipsis aliquando fursurea, cum earum tunica patitur, quemadmodum & uesicæ: uel cum sanguis, qui in ipsis continetur, à febre ardente peruritur. Aptior autem ad hoc est, quicumque humor in eis crassior existit, et magis qui ueluti fæx sanguinis est, quem solemus humorem melancholicum nominare. Sicuti enim cutis superficies (quam epidermida. i. superiorem pelliculam nominant) in scabie, lepra, atque lichenibus tenuè quiddam remittit, quale est, quod serpentum senectus nominamus: sic, ubi in partibus interioribus ea, quæ est ueluti cutis, tale aliquid patitur: & casus erit passioni similis. Hac ratione igitur & uenæ ipsæ atque uesica scabie laborantes, fursureos cortices unà cum urinis emittent. Distinctio autem fiet ex tenuitate ac crassitudine urinæ, ut antea diximus. Tenuis enim urina

B na uenas: non tenuis autem uesicam pati indicabit.

78 *Quicumque sponte sanguinem mingunt, ijs à renibus uenulam ruptam significatur.*

Quod dicitur, sponte (Græce ἀπὸ ταυραμάτης) potest idem, quod sine causa exteriori, ostendere: potest & quod ueluti repente, nullo casu præcedente, quales apparent uesica ulcerata. In ipsa enim uenam rumpi ex influentis sanguinis abundantia, quemadmodum in renibus accidere solet, est impossibile. Neque enim per eius uenas sanguis percolatur, sed solum tantum, quantum ipsi sufficiens est pro alimento, contribuitur. Præterea neque uenæ, quæ in uesica, nudæ aut instabiles natura sunt, sicuti, quæ renum uentres subintrant, quarum ora aperiuntur, & quæ aliquando dirumpuntur, propter humorum multitudinem ac crassitudinem, qui in ipsis continentur. Disruptio itaque puri sanguinis facit euacuationem. Ora autem aperta non uniuersim sanguinem effundunt, præsertim cum parua est apertio, sed paulatim atque tenuiorem percolant: unde totam urinam subsanguineam efficiunt. Fit autem, ut dixi, & uenis uesicæ exelione laborantibus, sanguinis euacuatio, quam antecedunt ulceris signa in uesica existentis, hoc est & loci dolor, & pus, & sæpe ipsius coporis uesicæ quaedam ueluti frustula. Hac ratione igitur melius uerbum, sponte, pro repente accipere, & non pro sine causa manifesta. siquidem sanguis ex renibus sæpius & sine causa excernitur manifesta, uase ex multitudine rupto, sed aliquando ob saltum uehementiorem, uel ex alto casum, uel ictum.

79 *Quibus in urinis arenosa subsistunt, ijs uesica laborat calculo.*

Non omnino uesica laborat, sed cōtingit & renes: quare manifeste errat Aphorismus, siue quia Hippocrates ipse dimidiam partem sermonis neglexerit, siue quia primus librarius omiserit. Siue enim in renibus, siue in uesica calculi generantur, unà cum urinis exeunt arenosa.

80 *Si sanguinem mingant, aut grumos, uel stillicidium urinæ habeant, & dolor in inum incidat uentrem, & pectinem, & femem: circa uesicam labor est.*

Duobus modis finis scribitur Aphorismi: in quibusdam exemplaribus, labor est: in quibusdam, morbus est. & ferè in hoc nihil inuicem scripturæ differunt. Communiter autem ambæ errant, si quis intelligat circa uesicam ab Hippocrate dici, quasi ipsam uesicam laborare dixisset. Nam ij, quos memorat casus, communes sunt omnibus, quæ urinæ seruiunt, instrumentis, uesicæ, renibus, urinarijs meatibus. Melius est itaque hoc modo, quæ circa uesicam, accipere, non tantumquam sola uesica significetur, sed & partes, quæ illi annectuntur. Adhuc autem magis, ut ita accipiamus, hortabitur sequens Aphorismus, in quo non, quæ circa uesicam, ægrotare dicit, sed ipsius uesicæ esse exulcerationem: cum nondum sit, pati aliquid ipsam uesicam simpliciter solam, enunciare, uel quæ circa uesicam.

81 *Si sanguinem aut pus minxerit, aut squamulas, & grauis odor adsit: uesicæ exulcerationem significat.*

Sanguis quidè & pus mingendo prodeuntia, omnium instrumentorum ulceratorum, quæ urinæ obseruiunt, signa sunt communia, odor autem grauis, hoc est molestus, & adhuc magis squamulæ, sunt propria uesicæ. In pluribus igitur exemplaribus, Si sanguinem & pus minxerit, scriptum inuenitur: In quibusdam uero, Si sanguinem uel pus minxerit. Ostendet autem hæc scriptura secunda conjunctionem, aut, esse disiunctiuam, quasi utrumlibet horum, quæ dicta sunt ubi adsit, significet ulcerationem: altera uero uult ambo assidere, uel simul inuicem, uel alternatim.

82 *Quibus in urinaria fistula tubercula nascuntur: ijs suppuratione facta & eruptione, solutio.*

Ob sermonis breuitatem nihil effatu dignum hoc haberi Aphorismo suspicabitur quispiam. Promptum enim est unicuique intelligere, in meatu urinario, qui in pene est, (hunc enim meatum, fistulam urinariam Græce ὑγυδῶν nominant,) si consistant tubercula, & mox rumpantur, fieri solutionem:

tionem. Verum, si diligentius animaduertimus, maius aliquid ex eo ostenditur. Contingit enim urinam aliquando retineri ob tale tuberculum: ex cuius diruptione sanitas retentionis urinae proculdubio sequetur. Verum ex dictis quaedam dubitatio suboritur, utrum solum uelit haec, quae in hoc loco sunt nata tubercula, rumpi: uel saepius quidem hoc accidere, fieri tamen posse, ut etiam dissoluantur: uel exemplum solutionum unum hoc aliquod scripsit, diruptionem: quod & uerius existit.

83 *Mictio noctu plurima facta, paruam significat deiectionem.*

Quod quidem necessarium sit uentris humore distributo, minorem fieri alui deiectionem, uni cuique manifestum. sed cum hoc & illud apparet, quod eo una cum cibis exeunte, aluus quidem humidior fit, atque ideo plura deiciet, urina uero paucior excernetur. Docebit autem nos haec ipsa ratio & alui fluentis, & siccae remedia. In quibus enim supra modum humida aluus deprehenditur, his potum minorem exhibebimus, ac praeterea illi uiam ad uesicam parabimus. In quibus uero siccor, & plus dabimus potus, & distributionem, quantum fieri poterit, prohibebimus.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIUS QUINTVS.

1 *Conuulsio ex elleboro, letalis est.*

lis, qui elleborum acceperunt, album scilicet, (hunc enim simpliciter elleborum nominare consueuerunt, non sicuti nigrum, cum adiectione) his, inquam, si expurgatione conuulsio aduenerit, casum aut esse letalem. Fit enim non ab initio purgationis, quando periculum est, ne homo stranguletur: sed quando uomentes uehementius lacerantur, propter ipsam quidem maxime, quae fit in uomitibus, distentionem laborantibus neruis, ob illam, quam habent cum ore uentriculi, in patiendo societatem: ob quod & alias uidimus, ubi fortius mordetur, fieri conuulsiones, sicuti adolescenti, qui aeruginem euomuerat. Praestat enim aeruginem, non aeruginosum uomitum, illum nominare. Erat enim talis, qualis, quae uera aerugo nominatur, floridissimus: uerum inter uomendum, totum corpus conuulsum est: & aerugine euacuata, febris statim & conuulsio cessauit. Tale autem erat, quod euomuerat, sicuti si quis optimam aeruginem aqua perfunderet, adeo ut ex eorum unione talis substantia exultaret, quae defruti crassitudine repraesentaret. Non impossibile est igitur (ut dixi) & per compatiendi ad os uentriculi societatem fieri conuulsionem ex elleboro albo: & haec foret conuulsio moderatissima. Contin- git autem & propter ipsam euacuationem supra modum ipsis purgatis conuulsionem aduenire: sicuti & choleram patientibus, contractiones frequenter adueniunt, maximeque eorum, qui sunt in furis, musculorum. Sed neque illud est impossibile, propter pharmaci efficaciam ex neruis humiditates ad se attrahentis, atque ideo tunc eos male afficientis fieri conuulsionem. Sed & ellebori aliquando uel ad sui distributionem impulsu uehementius, contingit neruorum substantiam uolentius exiccare. Ipse enim nos docuit Hippocrates, quod fit conuulsio ex repletionne & inanitione, corporum uidelicet neruorum, a quibus secundum electionem motus perficiuntur. Sunt autem haec, nerui, ligamenta, musculi, & tendones. Sicut enim in exterioribus uidemus lora & chordas extendi, ubi uehementius exiccetur, aut multa madeant humiditate: sic & in corporibus animalium par est fieri non raro conuulsionem. Liquet igitur, quod ex repletionne conuulsio, sanabilis est per euacuationem. Ea uero, quae fit ex inanitione, & neruorum siccitate, non facile admittit curationem. Fit autem (ut dixi) & propter compatiendi societatem conuulsio: quam non debemus existimare fuisse ab Hippocrate praetermissam. Eam enim, quae primum fit, conuulsionem ostendit, cum ait conuulsionem ex repletionne atque inanitione generari. Et quidem nouimus etiam morsus ratione fieri in ore uentriculi singultum, adeo ut quispiam & neruos itidem pari existimauerit. Et uidebitur ista conuulsio his, qui ab elleboro purgati sunt, non dicta ab Hippocrate, aliquando fieri: nisi per louem illam dixerit quispiam fieri ex inanitione, cum humores mordaces uim habeant exiccandi. Hi itaque modi sunt eorum, qui ex elleboro conuul- luntur. Sanatur autem ex ipsis & qui propter morsum, & qui propter distentionem ex uomiti- bus fit, qui autem ex siccitate accidit, insanabilis est. Non absque ratione igitur totum hoc genus Hippocrates ait esse letale, quoniam nonnullae eius species cum difficultate sanantur. Una autem insanabilis est.

2 *Conuulsio ex uulnere, letalis est.*

Sicuti in eo, qui hunc antecedit, Aphorismo, mortalem dixit esse conuulsionem, (quod idem est, ac si diceret periculosam, atque ad mortem saepius terminantem) sic & nunc eam, quae fit ex uulnere, conuulsionem letalem dixit esse, non tanquam ex necessitate ac semper mortem afferentem, sed tanquam admodum crebro. Sic & in multis ex prioribus Aphorismis, letalis nomine uisus est uti. Ex

A uti. Ex uulneribus igitur fiunt conuulsiones ratione sequentis ipsa inflammationis, ubi partes neruofas attigerit. Et primum quidem uidentur conuelli, quæ è directo sunt partium inflammatione laborantium: deinde postquam & principium attigerit, passio ad totum extenditur corpus.

vbi sanguis multus fluxerit: singultus aut conuulsio superueniens, malum.

3 Non aliud quidem ostendi est existimandum ex priori nomine letale, aliud autem nunc, cum malum dicit. Consuevit siquidē Hippocrates casus illos ita nominare, quos letum saepe subsequitur. Si cui uero per magis et minus differre hæc nomina uideantur: maius periculum per uocem letale, quam per malum, ostēdetur. Quæ igitur fit ex multa sanguinis profusione cōuulsio, ex altero genere causarum ipsam efficientium consistit, ut antea dictum est.

Ex superflua purgatione conuulsione, aut singultus superueniens, malum.

4 Quod aliquando ijs, qui elleborum sumpserunt, diximus fieri: hoc nunc ostendit in omnibus, qui quouis modo purgantur. Conuelluntur enim, qui ultra modum purgantur, eadem ob causas, quas diximus in ijs, qui elleborum assumpserunt: & ijs, qui hac ratione laborant, non paruum periculum imminet. siquidem multo peior est ea, quæ fit ex inanitione conuulsio, altera, quæ fit ex repletione. Quod autem & singultus conuulsio sit stomachi secundum Hippocratem, nos utique nouimus.

5 *si ebrius quispiam repente obmutuerit: conuulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut, ubi ad horam peruenerit, qua soluantur crapula, uocem recuperet.*

Repletis neruis talis conuulsio superuenit. Solet autem facillime eos replere uinum, ut quod calidam habeat temperaturam. talis siquidem natura prompte omnia subintrat, præsertim cum non admodum crassam substantiam habuerit. Substantiæ igitur copia uinum neruis affert conuulsionem. Rursus autem qualitate sanat eam quam fecit dispositionem, neruos calefaciendo atque exiccando. et, si hoc aliquando facere nequeat, mortem subsequi est necessarium. Qua autem ui diximus uinum sanare conuulsiones, eadem uidelicet & febris sanat. Hic uero maxime obseruanda est Hippocratis consuetudo, qui ἀφώνους .i. mutos nominat illos, qui quouis modo caro laborant. Verum proprie caros nominatur totius corporis insensibilitas atque immobilitas repentina. Hanc itaque dispositionem consuevit Hippocrates ex uno casuum nominare: & fit proculdubio neruorū principio patiente. Neque enim aliter potest omnino conuelli corpus, antequam id principium patiat, uel principaliter, uel per compassionem, altero prius patiente membro. Liquet autem omnem noxam ex uino factam, à Græcis omnibus crapulae nominari. Sicq; nonnulli uocabulo fecere etymologiam à carenon pallesthæ, quod significat caput concuti. Horam autem, qua crapulae soluantur, tempus nominauit. Est autem hoc tempus non præcisum neq; sit circumscriptum omnibus una mensura. Quidam enim postridie à crapula sunt liberati, quidam uero sequenti nocte, quidam uero tertio die profusus: & fit hoc pro multitudine ac ui epoti uini, & eius, qui potauit, natura. Sicuti igitur neque cibus unum habet in omnibus tempus coctionis præfinitum, sic neque uinum. Aut igitur oportet nos ægri naturam habere experientia compertam, aut postremum terminum obseruare: in quo si neque febricitare, neque loqui anticipauerit, conuulsus morietur.

6 *Quicumq; à distentione corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: si uero has effugerint, sani fiunt.*

Distentio Græce tetanos morbus peracutus est, ut quæ cōposita sit ex illa, quam Græci emprosthotonon, id est ad anteriora distentionem: & opisthotonon, id est ad posteriora distentionem nominant: Atq; ita merito citius in ipsa fit iudicatio, non tolerante natura longiori tempore, quæ fert distentio, laborem. In primo igitur circuitu dierum iudicatoriorum passio iudicatur.

7 *Quibuscunque morbi comitiales fiunt, ante pubertatem mutationem accipiunt: quibuscunque autem uigesimo quinto, commouentur.*

Proprie quidem passionis mutationes nominant, quando ex una parte transeunt ad aliam: per abusionem autem & omnes solutiones ita nominantur. & mihi uideretur Hippocrates secundi significatus usus esse appellatione. Non modo enim ad alias partes translatis ijs, qui morbum comitiale faciunt humoribus, soluitur passio, sed etiam omnino curatis. Sunt enim hi crassi, frigidi, & pituitosi. Cessant autem & ob ætatem ad sicciorem naturam transmutatam, & ob exercitationem, & uictum exiccantem, adiunctis ad hæc idoneis medicinis. Verum Hippocrates nunc solum eius meminit mutationis, quæ ex ætate fit: à qua docti, & formam uictus unam cum medicinis inueniemus. Quod igitur in altera parte Aphorismorum dicit, Qui morbo comitali laborant, si iuuenes fuerint, mutationibus maxime ætatis, & regionum & uictus liberantur: hoc nunc in ipsis passionibus declarauit, morbos comitiales, qui ante pubertatem fiunt, cessare dicens ex ætatis commutatione: qui uero ultra uigesimalimum quintum annum processere, commori inquiens. Vnde liquet, quod pubertatis tempus usque ad uigesimalimum quintum annum extendi arbitratur, sumens initium post secundam septimanam. Liquet autem, quod neq; omnibus sanabitur passio ex pubere ætate, nisi

& alia recte gesserint: neque, quibus in hac accidit, omnino permanet, si bonam uictus rationem E adhibeant. Verum, quod non habeant ex ætate sanationem, sed quantum ad eam attinet, passio consenescat, liquido ostendit. Non tamen adhuc manifeste dictum est, quamuis uideatur manifestum ijs, qui negligentius accipiunt uerba illa: Quibus uero uigesimo quinto anno, commoriantur. Neque enim ijs solis passio commoritur, quibus uigesimalimum quintum annum agentibus aduenit: sed multo magis etiam ijs, qui ultra hanc ætatem progressi sunt. Addentes igitur sermoni Hippocratis illud quod deest, uerum ex omni parte ipsum faciemus: Morbi comitiales, qui quidem ante pubertatem fiunt, in eius ætatis tempore soluuntur: qui ultra pubertatem procedunt, commoriantur. Tempus autem pubertatis est post quartumdecimum annum usque ad uigesimalimum quintum. Est autem & alia scriptura talis: Quibuscumque uiginti quinque annorum fiunt, multum commoriantur. significante uerbo, multum, idem, quod magna ex parte.

8 *Quicumque morbo laterali laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad suppurationem uertuntur.*

Eam, quæ fit per sputa, euacuationem humorum facientium morbum lateralem, solet Hippocrates purgationem ac repurgationem nominare: sicuti & istos expuere, purgari, tam in libro de uictu acutorum, quam in Prognostico, nominauit. Verum nunc & tempus præfinit purgationis, in quo si non fiat, ad suppurationem aut morbum uerti lateralem: aut omnem, quæ fit ad pus, transmutationem ita nominans, (sicut in Prognostico sæpius) aut eam, quæ fit inter thoracem & pulmonem, puris effusionem. fit enim utrumque horum, quando morbo laterali laborantes non expurgantur per sputa. Verum secundum, quod diximus, ipse in sequentibus eruptionem suppurationis nominauit.

9 *Tabes fiunt maxime ætatibus à decimo octauo usque ad trigesimalimum quintum.*

In superioribus Aphorismis, quando morbos secundum ætates enarrabat, Iuuenibus, dicebat, sanguinis sputa, tabes. Nunc uero etiam numerum apposuit annorum, non propterea eadem rursus scribens, quæ antea, sed propter passionum thoracis atque pulmonis communionem. Propter quid igitur iuuenes his morbis præcipue corripiantur, antea diximus: de annis autem ætatum nunc determinandum, quoniam & Hippocrates dixit tabem maxime fieri ætatibus à decimo octauo usque ad trigesimalimum quintum. Quod. n. ætatibus numero plurali dicitur, quædam habet significationem, quod non eandem Hippocrates ætatem existimat esse mediam inter annos enumeratos. Neque sane una est, si diligentius consideremus: uerum ea, quæ est à decimo octauo usque ad uigesimalimum quintum annum, adolescentium est: quæ autem ab hinc usque ad trigesimalimum quintum, iuuenum. G

10 *Quicumque ab angina liberantur, ijs ad pulmonem uertitur, & in septem diebus pereunt. si uero has effugerint, suppurantur.*

De transmutatione nunc ipsi est sermo, quæ fit ex angina ad pulmonem: quam aut plerumque ante septimum diem occidere, ægro uidelicet strangulato: si uero id tempus possit euadere, fluxione in pus conuersa, suppurari.

11 *Qui tabe molestantur, si sputum, quod extussiunt, graue olet iniectum carbonibus, & capilli à capite defluunt, letale.*

Eas, quæ sunt in pulmone, ulcerosas dispositiones, nunc tabes nominat, in quibus iubet odorem diligentius perpendi, id, quod expuitur, carbonibus iniectum. Sicut autem prius in ulceribus ueris, odorem dixit grauem sentiri, ita & nunc tabidorum sputum grauius olere. Si uero & ex capite capilli defluant ita affectis, letalem esse notam: quoniam & maximus alimenti defectus ostenditur, atque aliquando humorum corruptio.

12 *Quibuscumque tabe laborantibus, capilli à capite defluunt: ijs alui profluuio superueniente, moriuntur.*

De ijs, qui ex tabe iam morti uicini sunt, nunc sermo habetur: quos etiam male se habere ostendat in defluuio capillorum. Alui autem profluuio superueniente, mortem appropinquare opinandum: cum hic casus, & mala causa, & malum signum existat. Fit enim ex uirium imbecillitate, quæ præterea ex ipso casu fiunt imbecilliores. H

13 *Quicumque spumofum sanguinem expuunt, ijs è pulmoneeductio fit.*

Et pleraque exemplaria, & quam plurimi huius libri expositores norunt Aphorismum in hæc uerba scriptum: Quicumque sanguinem spumofum euomunt, ijs è pulmoneeductio fit. Et quidam ipsum exponentes, aut uerbum id multitudinem significare, ac propterea à proprio esse translatum: aperte mentientes contra id, quod apparet. Sæpe. n. uisus est sanguis spumofus absque multitudine euomi. Si igitur ita Hippocrates re uera scripsit, ipsum ab usum fuisse uocabulo dicemus. Neque enim sanguis multus, ex pulmoneeductioem significat: paucus uero, ex alio loco. Si uero expuunt aut extulsiunt, scriptum sit: tunc proprio usum fuisse uocabulo, & ostendere sanguinem talē carnosam pulmonis substantiam (quæ est ipsius uera substantia) affectam ulceribus esse. adeo ut uere quidē dicatur solius pulmonis ulcera ex spumoso sanguine indicari: non uere autem, ulcerato pulmone, ex necessitate spumofum expui. Sæpius. n. uidimus quibusdam ex alto cadentibus, & calcitratis, atque in palæstra percussis, ab illa maxime ictus parte, in quam cuiuspiam ad solum ruenti, alter super thoracem

A racem incidit, sanguinem plurimum optime coloratum expui cum tussi sine ullo dolore: quem ratio dicitur ex aliquo pulmonis uase dirupto prodire.

A tabe habito profluuium alui superueniens, letale.

14 Paulo antea dixerat, tabidis, cum sputum graue olet, & capilli à capite defluunt, alui profluuium superueniente, mortem subsequi. Hic uero simpliciter dixit esse letale superueniens alui profluuium in tabe, nulla facta, neque de sputo, neque de capillis mentione, tanquam illud solum sufficiat mortem significare, non tamen ita è proximo, neque tam cito secuturam, sicuti cum defluuium capillorum adiungitur.

15 *Quicumque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur à die, qua fit ruptio, liberantur. Si uero non, ad tabem transeunt.*

Addens suo sermone, ruptionis, uocabulum, manifestum fecit se de illis loqui, in quibus lateris inflammatione in suppurationem conuersa, deinde dirupta, in spacio thoracis atque pulmonis intermedio pus continetur. His enim omnibus, nisi ut plurimum in quadraginta diebus puris euacuatio, fiat per spuitiones purgati: necessarium est pulmonem exedi, pure processu temporis putrescente. Morbo igitur laterali diem quartumdecimum, terminum posuit purgationis, suppurationis autem quadagesimum. Dicitur autem est plenius de differentia & aliorum dierum iudicatoriorum, & horum, in eo tractatu, qui inscribitur de diebus iudicatorijs. Quare, si quis uniuersam illam legerit contemplationem: ea, quæ ab Hippocrate de diebus iudicatorijs dicuntur, promptius allequetur.

16 *Calidum, ubi quis sæpius eo utatur, hæc mala affert, carniæ effœmationem, neruorum incontinentiam, mentis torporem, profluuium sanguinis, animi defectiones: hæc, ad quæ mors.*

De calidi & frigidi usu immodico & modico dictum est non parum & in libro De usu humidorum. Dicta sunt autem & hoc in loco Aphorismorum omnia ferè capita, & primum hoc ipsum, quod calidum, si quis eo ultra modum utatur, has facit passiones, carniæ effœmationem, hoc est debilitatem: dictum est enim nomen per translationem, quoniam fœmina debilius est masculo: cui stipulatur hoc, quod subiungitur: Neruorum incontinentiam. Nam & hi fiunt imbecilles, cum eorum substantia à calore dissoluatur. Et rursus mentis torpor, mentis est imbecillitas: cum ita scilicet substantia cerebri, sicuti etiam neruorum, dissoluatur. Eodem modo & calidi usus immodicus facit sanguinis profusiones, in illis utique corporis dispositionibus, quæ ad sanguinis profusionem apta sunt. Sequuntur autem ad sanguinis profusiones, defectus animi, & ad hos mors, sicuti & ad alia prius dicta: sed ad illa quidem tempore pluri, ad hæc quidem magis, ad hæc uero minus: ad sanguinis uero profusiones, & animi defectus, statim. Scriptus est autem finis Aphorismi uario modo in exemplaribus: scripturæ uero omnes dictam sententiam ostendunt. Est autem una hæc, His mors: altera uero hæc, In quibus mors: tertia hæc, Quibus mors: alia, Hæc ad mortem.

17 *Frigidum autem conuulsiones: distentiones, liuores, rigores febriles.*

Immodicum scilicet frigidum hæc facit, conuulsiones, distentiones, & neruorum refrigerationem. Sicuti enim non oportet ipsorum substantiam ab immodico calore dissolui, sic neque ultra modum conuenientem refrigerari, & in unum cogi ac cohiberi. Ac sanè quidem liuores ex refrigeratione fiunt, & rigores febres aduocantes. Melius autem fuisset ita dicere: Rigores facientes & conuulsiones, & distentiones, & liuores, & febres. Plenius autem de his seorsum diximus in libro de casuum causis.

18 *Frigidum, inimicum ossibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali medulla: calidum uero utile.*

D Quæcunque partes sunt natura frigidiores, (sunt autem in animalibus tales, quæcunque sunt penitus exangues) citius ac magis ab immodico frigidi usu offenduntur: ipsæ autem rationabiliter calidum conuenientius.

19 *Quæcunque refrigerata sunt, excalescere oportet, exceptis ijs, quibus sanguis fluit, aut fluxurus est.*

Hoc, quod nunc dictum est, haudquaquam euertit illud theorema, Contrariorum contraria esse remedia: de quo plenius diximus in eo tractatu, qui De arte curatiua inscribitur: in quo ostendimus aliud esse theorema maxime necessarium, illa prius curari præcipiens, quæ magis urgent, hoc est, quæ maius periculum afferunt, sicuti & nunc profluuium sanguinis. Ad hoc igitur prius obstitendum est: atque ita deinde, quod passum est, ad bonam temperiem est reuocandum.

20 *Ulcibus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, liuorem obducit, rigores febriles, conuulsiones, distentiones.*

Si proprio utamur uocabulo, calidum mordax est: sensus autem similitudine, & frigida aqua uocatur mordax: non cum in cutem simpliciter incidit, sed ulceratam. Nam, quod mordax futurum sit, eius, quod morderi debeat, substantiam oportet peruadere: quod in cute secundum naturam se

habente, frigida aqua non potest efficere, quoniam densior est, quam pro eius substantia, cutis. In ulceratis autem, ut quæ rariora sint, peruadere potest eorum substantiam, in profunda subintrans. Dicitur autem est plenius de natura mordacium, in libris de potentia simplicium medicinarum. Ulceratis igitur frigidum est mordax: non ulceratis autem non solum mordax non est, sed & cutem facit duriores, eius densando substantiam. Et quidem dolorem efficit insuppurabilem, natium refrigerando calorem, qui ulcera ad suppurationem perducit, & ea diffilari prohibet, quæ dolorem efficiunt. Quæ autem sequuntur, prius etiã dicta sunt ab ipso, & liuores, & rigores febri les, & conuulsiones, & distentiones.

21 *Est autem, ubi in distentione sine ulceratione, iuuenes, bene carnosus, æstate media, frigida aqua multa perfusio calorem reuocat. Calor autem hæc soluit.*

Quæ raro iuuent frigidum ac calidum, post ea, quæ ante dixit, Hippocrates deinceps prosequitur: & primũ quidem de frigido inquit, ut in distentione. (Liquet autem quod & in omni alia conuulsione) in medio æstatis tempore, cum bene carnosus fuerit æger ac iuuenis, frigida aqua perfusio calorem reuocãs, passionem sanet. Vnde & manifestũ fit, quod non sua ui frigida aqua morbum tunc sanat: sed ex accidenti, quoniam iuuenibus bene carnosus reuocationem caloris facit. in alia enim ætate nil proderit, quoniam neq; reuocationem efficit: quando neque in hac, ullo anni tempore, præterquam æstate media. Nam aqua frigida occurfus aut uincit natium calorem, aut colligit. uincit quidem cum debilis fuerit: colligit autem cum fortis, ipsum continens ac diffilari prohibens. Excipit autem eas, quæ sunt cum ulcere, conuulsiones, ut quæ nunquam ab aqua frigida sanari queant, neque si æger iuuenis, & natura calidus fuerit, & æstiuo anni tempore, ac regione calida: quoniam (ut & ipse antea dixit) ulceribus frigidum mordax dolorem in suppurabilem facit. Iis igitur, qui in ulceratione conuelluntur ob neruorum corporum inflammationem, contrarium uehementer est frigidum, ut quod neque ulcus iuuet, neque corporum neruorum dissoluat inflammationem.

22 *Calidum suppuratorium, non in omni ulcere magnum ad securitatem indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem sedat, rigores, conuulsiones, & distentiones mitigat: & ex ijs, quæ ad caput attinent, eius soluit grauitatem: plurimum autem confert ossium fracturis, sed nudis præcipue, eorumq; maxime, qui in capite ulcera habent, & quæcunq; à frigore moriuntur, uel ulcerantur, et herpetibus exedentibus, sedi, pudendis, utero, uesicæ. his calidum, amicum & iudicans: frigidum, inimicum & perimens.*

Sicuti frigidum conuulsiones & distentiones facere natura aptũ, tamen sanat aliquando, quam raro, distentionem: sic & calidum, quantum ex sui natura, ad suppurandum efficax, est aliquando prohibens suppurationem: siquidem ulcera putrida, & simpliciter omnia, quæ fluxiones habent, adeo non suppurat calidum, ut his etiam plurimum noceat: atque hæc ambo in unum coniunguntur, nocere ulceribus, & minime suppurare: sicuti contra, prodesse, ac suppurare. Maximum etenim est ulceri signum ad securitatem, & pus, & medicamen, quod habet id faciendi facultatem. Nihil enim male potest aduenire ulceri pus generanti. Quæ igitur conuulsionem afferunt, non suppurantur omnino. Similiter autem & quæcunq; ulcera sunt putredini obnoxia, & quæ partes circumstantes exesas habent: atque hæc difficulter ad cicatricem perducuntur uniuersa & minime suppurantur: & quæcunq; ex malis ulceribus proprijs nominibus insigniuntur, ueluti quæ cæcrosa, chironia, telephia, & phagedænica, id est carnem comedentia nominantur, omnia & ipsa non suppurantur. Maximum igitur signum ulceri ad securitatem, est pus: & hoc potest conijcere ex calidi usu. In quibus enim non congruit, uidebis hæc à calido insuppurabilia perdurare. Deinceps autem calidi opera, quæ frequenter apparent, enumerat. Etenim cutem induratum mollit, & crassatam extenuat, & dolorem sedat, & conuulsiones ac distentiones mitigat: nec, sicuti frigidum, dolorem insuppurabilem efficit, quoniam est à natura nostra alienum, quæ est calor natius, quem coauget, ubi mediocriter adhærescit. Calor uero extrinsecus facit hæc omnia, quæ dicta sunt, nonnullaq; cõcoquendo, & ad melius alterando: quædã discutiendo, & euacuando noxia, ad sanitatem perducit. quod si nõ ex toto sanet, saltẽ dolores mitigat. In capitis uero dispositionibus & hæc eadem facit, & eas, quas *καρφαλαίαι*, id est capitis grauitates, nominat, sanat, concoquens atq; dissoluens, quæcunq; molestant. Et quidem fracturis ossium utilissimum est, & magis nudis, hoc est carne exutis: adhuc autem magis ijs, quæ in capite fiunt, nam talia frigidum maxime offendit: ut quod non ossibus tantum, sed ipsi quoq; cerebro sit inimicum. Iam uero & quæcunq; partes ex algore emoriuntur, ijs calidum remedio est: sic, quæ frigidum exulcerat, sicuti hyberno tempore calcanea, & digitos, & omnino extrema, horum quoq; remedium est calidũ. Sanat etiam herpetas exedentes, quamuis ab humore bilioso calidoq; fiant, nam propter exulcerationem frigidum est ipsis inimicum, ut quod eis mordax existat. Sic & omnibus, quæ sunt in sede dispositionibus, amicum quidem est calidum, contrarium uero frigidum, quoniam sedes est neruosa: frigidum uero neruis est inimicum: & quoniam per communicationem frigiditas facile ex sede ad uentrem ascendit, & eodem modo caliditas. Sic & utero & uesicæ calidum quidem, amicum & iudicans: inimicum uero & occidens, frigidum. nam & hæc pariter neruosæ sunt, & supraiacentibus partibus facile tradunt frigiditatem. Quod autem omnibus, quæ in Aphorismo dicuntur,

A tur, communiter subiecit, his calidum esse amicum & iudicans, frigidum uero inimicum & occidens, liquet, etiam si à me non dicatur.

23 *In his frigido utendum, unde fluit sanguis, aut fluxurus est, non ad ipsa, sed circa ipsa unde influit, & quæcumq; inflammationes uel inflammina ad rubrum & subcruentum sanguine recenti tendunt, nam ueteribus nigredinem affert. Erysipelas etiam non ulceratum iuuat, nam exulceratum lædit.*

Eas, quas facit frigidum, utilitates, ac mala hoc transigit Aphorismo. Primū, in quibus sanguis fluit, aut fluxurus est, inquit conferre ipsum, non ipsis partibus manantibus sanguine admotū, (ulceribus enim frigidum mordax) sed circumstantibus, & illis præcipue, unde aliquid ad ulcera profluit. Et quidem ait omnes iuuare inflammationes, quas ipse sic nominat inflammina (Græce *επιφλογισματα*) hoc est ueluti ab aliqua succensa flamma, propter humorum, a quibus fiunt caliditatem. Nam & hæc frigido gaudent. Videntur autem hæc omnia intuenti, colore rubra & subcruenta, recenti scilicet, & non antiquo suffusa sanguine. Nam sanguis antiquus floridum non habet colorem. Quare frigido admoto liuere, et nigras fieri contingit partes patientes. Eodē modo & erysipelas non exulceratum iuuatur à frigido, sicuti ulcerato mordax est frigidum, & dolorem affert: & hac ratione nocet, cum partes dolentes semper ad seipsas moueant fluxiones.

24 *Frigida, qualis nix & glacies, pectori inimica, tusses mouent, & sanguinem, & destillationes.*

Hactenus de aqua calida & frigida sermonem habuit, nunc autē de niue & glacie differit, illud ostendens, quòd tanto magis hæ nocere possunt, quāta sunt aqua frigida frigidiores, & quòd thoracis partibus sunt inimicissimæ, cum & tusses moueant, & ualis plerunq; diruptis sanguinem manare faciant, & ex capite destillationibus thoracem offendāt atq; pulmonem: nam has quoq; nix facit & glacies, cerebrum refrigerantes.

25 *Tumores articulorum atq; dolores absq; ulcere, & podagricos quoq; atq; conuulsa, horum plurima, frigida aqua large effusa leuat, & extenuat soluitq; dolorem. nam modicus torpor dolorem soluit.*

Quòd quidem aqua frigida horum plurima iuuat, ostendit. Sed, quænam hæc sint, dicere prætermisit: tanquam ex illis, quæ antea dixit, non sit admodum difficile inuenire. Quæcūq; enim inflammationes, uel inflammina ad rubrum & subcruentum recenti sanguine tendunt, à frigida aut aqua sanari, quæ in fluxum scilicet cohibet, & hac ratione corpora euacuat: quapropter & dolorem in talibus soluit, quia eius causam abscindit: refrigeratio etiam partium largior, affert torporē mediocrem, qui & ipse dolorem soluit sensum hebetando.

26 *Aqua, quæ cito calefit, & cito refrigeratur, leuissima est.*

Non pondere talem esse leuissimam dicendum est. Sic enim nihil magnum edoceret, præter id, quòd per quendam circuitum illud inuenit, quod facile erat statim inuenire. Nam, si pondere leuiorem aquam dignoscere quærit: promptum ipsi fuit ad proprium eorum, quæ ponderantur, iudicium rem deducere, eiusq; per lancem ac pondus inquisitionem facere. Sed nunc leuiorem dixit aquam, quæ uentrem nō grauat, & quæ cito permeat: sicuti isti contrariam, grauem uocamus, quæ cito non permeat. Liquet autē, quòd non solum hoc iudicium existit uirtutis aquæ, sed quòd cum alia in propatulo sint, & omnib. nota, hoc uero aliquid habeat artificiosum: sic ad id prodendum scriptis Hippocrates uenerit. Sed quænam sunt alia? Primum quidem si neq; turbida: neq; cœnosa: deinde si neq; in gustu, neq; in odoratu aliquam absurdam qualitatem præ se fert: tum & illud, quod nunc Hippocrates dixit, si cito refrigeratur & calefit. nam perspicuum existit, talem esse bene alterabilem. Sicuti autē cibi uirtus est esse bene alterabilem, ita & aquæ: siquidem facile transmutari uolumus, quicquid concoqui debeat ab instrumentis, quibus est coctionis munus à natura mandatū. Quicunq; uero sola potantium dispositione, optimam aquam iudicant: certissimo quidem utuntur iudicio: uerum, si hoc tantum assumpserint, non recte faciunt. Prius enim oportet de aqua ex dictis signis iudicare, antequam ad talem ueniant experientiam

27 *Qui noctu bibere appetunt, ijs admodum sitientibus, si superdormierint, bonum.*

Neq; si dandus, neque si minime dandus sit potus ijs, qui noctu admodum sitiunt, quicquam ostendit, sed hoc tantum, quòd superdormire confert. Coquitur enim per somnum, ut liquet, & subdescendit id, quod efficit sitim. Non tamen illud est in obscuro, quòd ualde sitientibus potus est dandus, siue ex potatione uini meracioris, siue ex defectu potus sitis aduenerit. Nam & defectui exhibendo succurrere: & illam, quæ facta est ex uino, caliditatem aqua restringere, theorema est medicinale. Si tamen modice sitierint, non omnino eis dandus est potus, sed abstinendum, siue ex defectu humiditatis tale quid patiantur, siue ex nimia uini potatione. contingit enim & hos ex somno iuari.

28 *Suffitus aromatum, muliebria ducit: sæpius uero & ad alia utilis esset, nisi capitis faceret grauitatem.*

Muliebria dicit, ut liquet, ea, quæ ex utero mulieribus euacuantur in menstruis purgationibus, & à partu. Clarum etiam illud est, qd & hoc in loco, illas, quæ uel propter uteri inflammationē, uel euerisionem, aut talem aliam causam non purgantur, non aliter recte curabimus, q̄ eam curantes

passionem, cuius est casus suppressio menstruorum. Illas uero, quæ sine hac passione parcius purgantur, ipsæ, qui nunc ab ipso docentur, suffitibus curat. In his enim uel sanguinis crassitudo causa est retentionis, uel obstructio uasorum, quæ pertingunt ad uterum, uel eorundem obseratio, totiusue ipsorum substantiæ densatio. Quodcumque uero dictorum in causa fuerit, ex aromatibus suffitus sanat dispositionem, qui uia sua aperit uasorum fines obseratos, extenuatque humorum crassitudinem, et obstructions incidendo remouet. Multoties uero & ad alia, inquit, utilis esset, nisi capitis induceret grauitatē. Nam totum corpus poterat continue suffiri per uterum in omnibus frigidis atque humidis dispositionibus, nisi timeremus illam, quæ fit ex suffitu cephalalgiam, præsertim in febribus. Nam aromata ferè omnia capitis commouere dolorem, tum experientia ipsa ostendit, tum ratio docet. Quæcumque enim satis calefaciunt, omnia capitis grauitatem causant: utpote sui natura calido superiora petente. Calida autem est sufficienter omnium aromatum natura, præcipueque Calix, Costi, Cinnamomi, & Amomi.

29 *Grauidas purgare turgente materia à quarto mense usque ad septimum, minus uero has. Recentiores autem & seniores uereri oportet.*

Hic Aphorismus dictus est & antea, ubi de purgatione sermo habebatur. Sed & hic, ubi de mulieribus agitur, in quam pluribus exemplaribus inuenitur. Quidam uero eximunt ipsum, ne bis scriptus inueniatur. Noua autem expositione non indiget præter illam, quam retro scripsimus.

30 *Mulierem utero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, letale est.*

Non absque ratione. Si enim sit febrilis morbus, necesse est ipsum febres habere continuas, Talis enim est morbus acutus: & in hoc duplex est periculum: Vnum quidem propter febrem ipsam foetum occidentem: alterum uero, quod ex longo interuallo cibum dantes, ex alimenti defectu foetum destruemus. Si uero, ut hunc seruemus, non uerebimur crebro cibum exhibere, febres continuas uictu intempestiuo augentes, matrem occidemus. Sic & si absque febre aliquis alius morbus acutus fiat, ueluti morbus comitialis, morbus attonitus, quæ Græci apoplexian uocant cōuulsio, distentio: propter magnitudinem morbi & acutiem impossibile est laborantem euadere.

31 *Mulier utero gerens, sanguine missa ex uena, abortit, & magis, si foetus sit maior.*

Ex defectu alimenti foetus destruitur, non modo missa sanguine ex uena, sed etiam ex longiori inedia. Ostendemus autem hoc ipsum paulo post & per alios Aphorismos. Non absque ratione autem & maior foetus magis destruit missa sanguine ex uena mulieris, quia plurimum indiget alimento.

32 *Mulieri sanguinem euomentis, mensuris erumpentibus solutio.*

Non absque ratione: Erit enim retractio simul atque euacuatio sanguinis ad superiora tendentis. Hoc quidem igitur & experientia comprobatur utiliter fieri: nos uero ab ipsa excitati, opera quæ bene a natura geruntur, imitabimur: & mulieres hac passione laborantes, missa sanguine ex uena, uacuabimus.

33 *Mensuris deficientibus, sanguinis ex naribus fluens, bonum.*

Quod quidem sit necessarium eum, qui singulis mensibus bene euacuatur, sanguinem, quando ob aliquam dispositionem fuerit retentus, mulierem lædere, & quod per aliam partem euacuat, omnem corporis tollet læsionem, unicuique est manifestum. Cum uero multa sint loca, per quæ potest euacuari, omnibus alijs aut maius, aut minus inest detrimentum: sola, quæ fit per nares, euacuatio innoxia est, quam nunc laudat Hippocrates. Non tamen, si aliqua etiam alia euacuatio sine noxa est, propterea Aphorismus est falsus. Neque enim quod sola per nares euacuatio deficientibus mensuris bona sit, dixit: sed hanc simpliciter laudauit, non adiuncto, quod sola. Si quis igitur eam, quæ fit per sedem, dixerit ita affectis mulieribus utilem esse, non aduersatur Aphorismo. Videtur enim aliquando Hippocrates per unum exemplum de similibus omnibus pronuntiare.

34 *Mulieri in utero gerenti si aluus plurimum profluat, periculum est ne abortiat.*

Ratione euacuationis & nunc Hippocrates inquit periculum abortus esse, quemadmodum & antea in missione sanguinis ex uena, ostendebamus.

35 *Mulieri, quæ uterinis molestat, aut difficulter parit: superueniens, sternutatio, bonum.*

Vnum in Aphorismo uerbum habet obscuritatem, uterinis, (Græce hysteris) Non nulli enim per id accipiunt omnes, quæ utero adueniunt dispositiones: non nulli uero illas tantum, in quibus passio contingit, quam uocant uterinam strangulationem, quæ tamen non est uere strangulatio, sed apnoea, id est ablatio anhelitus. alij secundas (Græce choria) intelligunt. nam & has uteros nominant. Verum hi aperte aberrant, quamuis maxime uerum dicere uideantur: quod secundæ contentæ in utero, ex sternutatione dirumpunt. Alius enim de his Aphorismus est ab ipso perscriptus. Et plurimum refert, an uterum dixeris, an uterina. Falsum est etiam illud, de omnibus uteri passionibus dictum esse ab ipso sermonem. Neque enim exulcerationes, neque inflammationes, neque erysipelata, sicuti neque abscessus, sternutatio iuuat. Verum autem hoc, quod in uterinis strangulationibus superueniente